

Motion till riksdagen
2012/13:Ub385

av **Jan Lindholm (MP)**

Tobaksbruk – en angelägenhet för alla

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ökad forskning om snus.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra statliga myndigheter, verk och företag till rökfria arbetsplatser genom regleringsbrev och ägardirektiv.¹

¹ Yrkande 2 hänvisat till FiU.

Fel! Okänt namn på

Tidigare behandling

Miljöpartiets motioner om tobaksbruk avslås regelmässigt av riksdagen. Motionen från 2011 har emellertid i huvudsak inte behandlats ännu. 16 av totalt 18 yrkanden i förra årets motion har skjutits till framtiden. De krav som ställs i förra årets motion och som inte har behandlats upprepas inte i denna motion utan vi avvaktar kommande behandling. Det innebär dock inte att 2012 får bli ett år då Miljöpartiet inte väcker en motion i tobaksfrågan. För framgång i angelägna frågor krävs påminnelse.

Bakgrund

Riksdagens uttalade mål är att minska tobaksbruket och regeringen har genomfört en del mindre förändringar i syfte att nå ett diffust formulerat mål, om än ett mål, i den riktningen.

Den 1 augusti 2010 började några nya regler gälla. Syftet med de nya reglerna är att säkerställa att åldersgränsen 18 år följs bättre. Det som tillkom var att nya försäljningsställen måste anmälas till kommunen innan de får börja sälja tobaksvaror. Man skärpte även kraven på näringsidkaren att informera sin personal om villkoren för försäljning samt gav kommunerna en möjlighet att förbjuda försäljning i högst sex månader vid överträdelse.

Även polisen fick utökade uppgifter. Genom att polisen nu fått ett tillsynsuppdrag behöver den inte någon brottsmisstanke för att göra tillsyn på ett försäljningsställe, vilket kan vara mycket kraftfullt i brottsbekämpande syfte. Polisen ska förutom Folkhälsoinstitutet kontrollera att märkningen på tobaksvaror är korrekt, vilket är en bra förändring.

Risker

Rökning är skadligt för hälsan. Starka kopplingar till en rad olika sjukdomstillstånd och en för tidig död är påfallande tydlig. Trots detta röker 18 procent av kvinnorna och 14 procent av männen. Varje dag börjar unga personer att röka, ungefär 17 000 ungdomar per år i Sverige. År 2008 var det 27 procent av pojkarna och 29 procent av flickorna i årskurs 9 som använde tobak. Varannan rökare dör i förtid av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livstid.

Omfattningen av rökningen totalt och dess andel bland män och kvinnor i olika åldersgrupper varierar liksom trenderna av ökad eller minskad andel rökare i olika åldersgrupper. Till viss del kan detta återspegla effekter av tidigare kampanjer. Klart är dock att samhället har ett övergripande ansvar för att stödja att människor inte börjar röka eftersom rökning skadar på individnivå och dessutom innebär stora kostnader för samhället.

Målsättning

Är ett rökfritt Sverige ett utopiskt mål? Kanske, men man kan även hävda att utan höga mål är det svårt att nå även de nåbara. Ett rökfritt Sverige är utan tvekan ett viktigt mål i folkhälsoarbetet. Tobaksrökning är nämligen fortfarande den enskilt största riskfaktorn för både sjukdom och för tidig död, och trots det sker nyrekrytering av rökare. Det är en av de viktigaste orsakerna till hjärt-kärlsjukdomar bland både kvinnor och män. Lungcancer är i dag den vanligaste dödsorsaken bland cancersjukdomarna i världen. Rökning är en viktig orsak till cancer i struphuvud, munhåla, svalg och matstrupe. Också passiv rökning leder till allvarliga hälsoförsämringar och orsakar minst 500 dödsfall per år i Sverige. Ändå fortsätter många att röka.

För den som inte röker och som vill leva ett rökfritt liv, även inberäknat så kallad passiv rökning, finns det fortfarande stora problem. För att ta sig in i många byggnader, inte minst offentliga, tvingas man ofta bana sig fram genom rökdimmorna utanför entréerna. Perrongerna på våra buss- och järnvägsstationer har blivit kollektivtrafikens rökrutor. Även ute i naturen gäller underförstått att rökning inte stör omgivningen. Tyvärr upplever inte alla rökfria det på samma sätt. Det är till och med svårt att freda sig mot rök som tränger in i bostaden och på arbetsplatsen.

Moderna hus är ofta byggda med central ventilation som gör att lägenheterna eller lokalerna har konstant undertryck. Det innebär att utomhusluft lätt sugas in i lägenheten om ett fönster eller en balkongdörr står öppen. Det förekommer även att luft från trapphus sugas in i lägenheterna. Ventilationssystemen kan även vara så dåligt balanserade att rök från en lägenhet vandrar över till en annan lägenhet via just ventilationssystemet. Samma problem kan finnas i kontorsfastigheter.

I dag har en hyresgäst i praktiken ingen laglig möjlighet att freda sin bostad från ofrivilligt intrång av tobaksrök. Hyresgäster som drivit frågan om rökfrid i bostaden till domstol har hittills förlorat. Problemet är gammalt och kan ibland ta sig absurda uttryck. Rökare som vill skydda sina egna barn från rökens risker väljer ofta att röka på balkongen. Grannen ovanför eller vid sidan som har ett fönster eller en balkongdörr öppen kan då ha oturen att röken tränger in i hans eller hennes lägenhet. Detta är ett växande problem som bland annat Hyresgästföreningen har uppmärksammat.

Den nationella visionen måste självklart vara ett tobaksfritt samhälle. En nollvision för tobaksanvändning borde inte vara särskilt märkvärdig för riksdagen att anta. Trots det avslås kravet nästan varje år av en riksdagsmajoritet utan några egentliga argument.

Flera undersökningar visar att de flesta rökare skulle vilja sluta röka. Många rökare lyckas sluta röka genom att i stället börja snusa. Snusandet skonar medmänniskornas hälsa och är troligen mindre hälsovådligt för brukaren, men det ger antagligen ett betydligt svårare nikotinberoende. På trottoarer och gårdsplaner syns resterna efter snusandet; det ser inte så trevligt ut. Hur farligt det eventuellt kan vara med snusrester och fimpar i miljön vet vi tyvärr inte så mycket om. Vi har inte hittat någon forskning om eventuell inverkan

Fel! Okänt namn på

på miljön, men vi vet att tobaksindustrin använder ett stort antal kemikalier i sin beredning. Kanske är detta ett bortglömt problem i stil med de mikroskopiska plastliknande partiklar som uppmärksammats i haven.

Uppföljning av regeringsarbete

Sverige har ratificerat Världshälsoorganisationens tobakskonvention som även är världens första hälsokonvention. Sverige har genom detta förbundit sig att tillsammans med 170 andra länder arbeta med att genomföra konventionens 38 artiklar. Alliansregeringen har styrt Sverige under sex av de sju år som gått sedan konventionen undertecknades 2005. Den genomgång som gjorts av den oberoende tankesmedjan Tobaksfakta visar att väldigt lite har skett av det som borde ha genomförts för att nå målet till 2014.

Här några exempel på problem som återstår att lösa. Skyddet mot passiv rökning i artikel 8 är långt ifrån uppnått. Tio procent av alla som svarat på Folkhälsoinstitutets undersökning uppger att man exponeras för ofrivillig tobaksrök. Fem procent av alla barn exponeras för passiv rökning i hemmen, i vissa områden lever upp till 30 procent av barnen under sådana förhållanden.

När det gäller varningstexter på förpackningar ligger Sverige långt efter många andra länder. I Sverige täcker varningstexten endast 30 procent av framsidan medan man i många länder har reglerat så att minst 75 procent av förpackningen täcks av varningstexter. Uruguay har här nått längst.

När det gäller marknadsföring är det ytterst beklagligt att den svenska regeringen så här långt har motarbetat strävandena inom EU att lagstifta om dold försäljning och neutrala paket. Det innebär att den svenska regeringen står på tobaksindustrins sida i ambitionen att rekrytera nya rökare bland ungdomen.

När det gäller visionen om ett tobaksfritt samhälle och de fyra stegen för 2014 är vi positiva till regeringens ambition. Men det har nu gått ännu ett år och endast två år återstår till 2014. Vi väntar på svar på vårt förslag om en nationell samordning av det praktiska arbetet på lokal nivå som vi menar är nödvändig för att arbetet skall lyckas.

Nu när motioner till 2012 års allmänna motionstid skrivs kan man med näst intill total visshet konstatera att Sverige inte kommer att klara av att leva upp till åtagandena i 2005 års ramkonvention om tobakskontroll (WHO Framework Convention on Tobacco Control). Det är uppenbart att de förhoppningar dåvarande utskott 2010 hade på den då fem år gamla reformeringen av tobakslagen inte är tillräcklig. Miljöpartiet menar att det behövs en tydligare strategi, vilket vi föreslagit och fortfarande väntar på svar om.

Ovan har beskrivits de problem som finns kring så kallad passiv rökning. Vi har lämnat förslag men regeringen är passiv. Flera mål har nu passerat domstolarna men regeringen tycks inte ta något intryck.

Miljöpartiet har under alla år drivit frågan om att utvidga de rökfria områdena i samhället. Framför allt har vi då inriktat oss på WHO:s krav på rökfria allmänna platser. Även denna fråga väljer regeringen att dra i långbänk. Inte

heller kravet på minst ett rökfritt hus i varje kommun har regeringen valt att lyfta fram för att underlätta arbetet med att nå delmålen till 2014.

I Australien har man nu infört regler om helt neutrala förpackningar för alla typer av tobaksvaror. Diskussionen om detta har nu pågått några år även inom EU, och Sveriges regering har där varit en bromskloss. Vårt förslag att Sverige skulle gå före har mötts med tystnad från regeringen. Vi väntar fortfarande på svar från regeringen på våra förslag.

Länder som Kanada, USA, Australien, Thailand och Frankrike har redan infört restriktioner mot smaktillsatser i tobaksprodukter. För varje år som går innan Sverige följer rekommendationen i ramkonventionen förlorar vi en del av en generation som helt i onödan lockas till nikotinvanor. Regeringen står passiv.

Forskning kring snus

Flera undersökningar visar att de flesta rökare skulle vilja sluta röka. Många rökare anser sig ha lyckats sluta röka genom att i stället börja snusa. Drygt en miljon beräknas i dag snusa, vilket är nästan lika många som antalet rökare. Det är vanligt i alla socialgrupper, och utvecklingen går mot att det blir fler som snusar. Under 2007 konsumerades totalt 190 miljoner snusdosor, vilket motsvarar 7 186 ton snus eller drygt 200 fullastade långtradarekipage. Av den manliga befolkningen mellan 18 och 84 år snusade 19 procent dagligen 2007. Motsvarande siffra för kvinnor var 4 procent. Snusandet skonar medmänskorna från hälsosynpunkt och är troligen mindre hälsovådligt för brukaren, men nikotinberoendet är inte mindre. Det är till och med troligt att det kan vara svårare att sluta snusa än att sluta röka, bland annat för att omgivningen inte märker huruvida någon snusar eller inte.

Forskningsläget i dag är tydligt positivt till snus i förhållande till rökning av tobak. Det betyder dock inte att snus är ofarligt. En rapport presenterades av EU:s vetenskapliga kommitté tidigare i år där man gått igenom snusets hälsorisker och risk att bli beroende. Man tittade även på om snus kan hjälpa rökare som vill sluta röka eller om snus i stället ökar risken för att börja röka. Rapporten är kritisk. Snus och liknande produkter orsakar olika slags cancer och skador i munnen. Det finns studier som visar att snuset kan öka dödligheten vid hjärtinfarkter. Det finns också tecken, men inga bevis på, att snus kan leda till diabetes och kan skada barn till gravida snusare. Icke oväntat anses de rökfria tobaksprodukterna också vara beroendeframkallande.

Klart är att det fortfarande saknas en hel del kunskap om snusandet och hälsa. Med anledning av att snusandet också ökat kraftigt finns det också nya ohälsorisker. Det är därför ytterst angeläget att kunskaperna kring snusets hälsorisker ökar. Vi menar därför att regeringen bör lägga fram förslag till forskning om hälsoaspekter kring bruket av vårt snus. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening att forskningen kring hälsoeffekter från bruk av snus är eftersatt.

Fel! Okänt namn

Rökfri arbetstid

För den majoritet av rökarna som vill sluta röka utgör rökfria miljöer ett stöd. En strategiskt viktig åtgärd är därför att stimulera arbetsplatser att besluta om en rökfri arbetstid, alltså att man inte röker på betald arbetstid. I landstingsvärlden har detta fått en hög acceptans och alltfler kommuner följer efter. Flera skäl talar för att också statliga företag ska uppmanas besluta om en sådan policy:

Den är arbetsgivarnas bästa sätt att positivt påverka de anställdas hälsa och minska sjukskrivning och förtidspension – ett av regeringens uttalade mål. Regeringens trovärdighet kräver att dess egna företag utgör föredömen. Allt fler icke-rökande anställda utgör ett betydande ekonomiskt incitament för arbetsgivaren.

Policyn ger alla anställda en ökad medvetenhet om rökningens alla negativa effekter och påverkar därmed den allmänna opinion som styr takten i det förebyggande arbetet.

I en fråga (2007/08:1197) ställd till näringsminister Maud Olofsson (C) tillfrågades hon om hon avsåg att på ett tydligt sätt uppmanas de statliga företagen att införa en rökfri arbetstid. Hon svarade då: Enligt statens ägarpolicy ankommer det på styrelsen i respektive företag att ansvara för frågor som bland annat rör socialt ansvarstagande. Det anges också att företagen ska ha en förankrad policy och strategi för att bland annat hantera sociala frågor. Det ankommer därför på respektive företags styrelse att besluta om hur de avser att verka för en rökfri arbetstid. Regeringen beslutade i slutet av november om nya riktlinjer för extern rapportering. Riktlinjerna hänvisar till GRI (Global Reporting Initiative), som är ett verktyg för att bland annat följa upp företagens arbete med sociala frågor såsom exempelvis arbetsmiljöfrågor.

Jag menar att svaret är långsökt. Den inre arbetsmiljön ur den aspekt som tas upp kanske skulle kunna ingå i GRI, men det är långsökt att tro att det i själva verket skulle göra det. I regeringens åttasidiga dokument "Riktlinjer för extern rapportering för företag med statligt ägande" nämns inte ordet arbetsmiljö. Att en offensiv hållning i antirökarbete självklart skulle ingå där anser vi vara utopiskt. Det bör stå regeringen fritt att i regleringsbrevet ställa krav på rökfri arbetstid inom statliga myndigheter samt att i ägardirektiv göra frågan aktuell också för de statliga företagen. Riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening vad som ovan anförts om att genom regleringsbrev och ägardirektiv göra statliga myndigheter, verk och företag till rökfria arbetsplatser. Riksdagen bör självklart själv bli en rökfri arbetsplats.

Stockholm den 4 oktober 2012

Jan Lindholm (MP)